

Cegielski, Piotr

Masońskie skarby w podziemiu pałacu Bååta

Ars Regia 3/1 (6), 119-122

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MASONSKIE SKARBY W PODZIEMIU PAŁACU BÅÅTA

Muzeum Zakonu Szwedzkich Wolnomularzy (Svenska Frimurare Ordens Museum) mieści się w barokowym pałacu Bååta (Bååtska Palatset), zbudowanym w roku 1660 dla skarbnika królewskiego, Seveda Bååta. Pałac, wzniesiony według projektu słynnego szwedzkiego architekta Nicodemusa Tessina seniora (1615—81), jest własnością masonów od roku 1874. Od 1877 r. — po kilkuletniej adaptacji i rozbudowie — stanowi on siedzibę Zakonu (do 1937 r. — IX Prowincji Wolnomulaskiej). Pałac i jego wnętrza same w sobie stanowią pasjonujący przedmiot badań dla historyka wolnomularstwa, czy architektury wnętrza¹; w tym opisie skupię się jednak wyłącznie na niewielkim pomieszczeniu w piwnicy tego gmachu, w którym znajduje się Muzeum.

W obecnym lokalu działa ono od marca 1985 r., ale jego początki sięgają roku 1912. Pierwszą stałą ekspozycję otwarto w 1915 r.; mieściła się ona na trzecim piętrze w zachodnim skrzydle pałacu. W latach 1969—82 zbiory prezentowano w innym, tymczasowym pomieszczeniu. W 1985 r., na 250-lecie szwedzkiego wolnomularstwa uruchomiono Muzeum w jego dzisiejszej siedzibie.

Zadaniem Muzeum, po którym oprowadza mnie jego kustosz, Tom C. Bergroth, jest dokumentowanie historii szwedzkiego, ale także zagranicznego ruchu masonskiego. Gromadzi ono zarówno obiekty związane z rytuałami i pracą łóż, jak również działalnością wolnomularzy w świecie zewnętrznym. Otwarte jest w każdą środę — po agapie — dla braci, ich rodzin i przyjaciół ze Szwecji i zagranicy. Część kolekcji (stroje, szkło i porcelana) eksponowana jest w gablotach w trzech reprezentacyjnych salach pałacu.

Na zbiory składają się stroje, fartuszki, szpady, oznaki łóż, stopnie i urzędów, pieczęcie, srebra, szkło, porcelana, tabakiery i inne przedmioty zdobione symbolami masonskimi; meble, obrazy, ryciny, fotografie, rejestry członków, dokumenty, herby i inne obiekty związane z działalnością wolnomularzy. Zakupy nowych eksponatów finansowane są ze specjalnego funduszu utworzonego w 1926 r. Jak mówi Tom C. Bergroth, zasadniczą trudność w powiększaniu zbioru stanowi fakt, iż szwedzkie loże, działające w porządku niezmiennym praktycznie od ponad dwóch wieków, do dziś posługują się przedmiotami z XVIII i XIX stulecia. Niechętnie przekazują je do Muzeum, nawet w zamian za specjalnie przygotowane kopie. Ponadto każdy z 8 dystryków Zakonu ma własne, małe muzeum, notabene często zasilane nieeksponowanymi obiektami z muzeum sztokholmskiego.

W Muzeum prezentowany jest głównie ten fragment kolekcji, który bezpośrednio dotyczy historii szwedzkiego wolnomularstwa w XVIII i XIX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem postaci Karola XIII

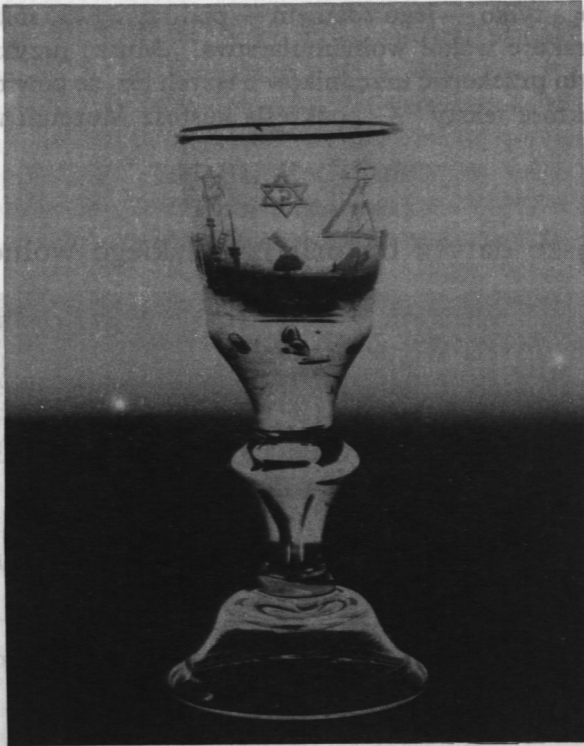
(1748—1818), Najwyższego Wielkiego Mistrza Zakonu, za czasów którego ukształtował się jednolity, dziesięciostopniowy system wolnomularstwa szwedzkiego. Najbardziej spektakularne eksponaty to strój paradny i zbroja Karola — wówczas jeszcze księcia — z ok. 1780 r., stroje innych królów — masonów: Karola XIV Jana (1769—1844) — założyciela panującej do dziś dynastii Bernadottów, Oskara I (1799—1859), Oskara II (1829—1907) i Gustawa V (1858—1950). Imponuje również zbiór oznak stopni, szarf i fartuszków — kompletna kolekcja tych obiektów ze Szwecji i sąsiednich krajów nordyckich. Duży jest zbiór zdobionych symbolami szkła i porcelany, datowanych od początku XVIII wieku — początkowo importowanych z Niemiec, Anglii i Francji, następnie, od początku XIX w., zamawianych u rodzimych producentów. Wśród mebli wyróżniają się zdobione krzesła urzędników, łóż i szafa z połowy XVIII w. Część ekspozycji poświęcona jest sierocińcowi w Sztokholmie założonemu przez wolnomularzy w 1753 r.

Kilka najcenniejszych eksponatów wypożyczonych zostało na wystawę „W złocie i błękicie” zorganizowaną z okazji 250-lecia wolnomularstwa duńskiego i 70-lecia odrodzonego wolnomularstwa w Finlandii. Po prezentacji wśród szerokiej publiczności w czterech miastach Finlandii, gdzie obejrzało ją 45 tys. widzów i dwóch w Danii (70 tys. zwiedzających) trafi ona do Niemiec, a następnie w sierpniu 1994 r. do Sztokholmu. Dlatego takie obiekty jak 3 duże kandelabry z roku 1796, ołtarz ruchomy z 1757 r. — wszystkie autorstwa nadwornego rzeźbiarza Johana Ljunga, kapelusz księcia Karola za kokardą wolnomularską z ok. 1780 r., bogato dekorowany rejestr szwedzkich łóż z 1762 r. czy emaliowana tabakiera z symbolami masońskimi z ok. 1740 r. mogłem na razie zobaczyć tylko na fotografiach w katalogu wystawy².

Z nieekspozowanych zbiorów zagranicznych szczególną wartość mają przedmioty i dokumenty wywiezione z Niemiec w 1929 r. — tuż przed zniszczeniem łóż przez hitlerowców.

Niezależnie od udziału w wystawie „W złocie i błękicie” Muzeum planuje przygotowanie małych, przenośnych ekspozycji, mieszczących się na kilku ramach wystawowych, prezentujących podstawowy zasób wiedzy o sztuce królewskiej. Zasadniczą koncepcją działalności wystawienniczej prowadzonej przez Toma C. Bergrotha jest współpraca z muzeami państwowymi. „Chcemy przekazać nasze przesłanie szerokiej publiczności, która na ogół nie ma żadnych informacji na temat wolnomularstwa, jego idei i historii. Ekspozycje przygotowywane wspólnie z oficjalnymi placówkami chronią nas przed zarzutami o jednostronność ujęcia problematyki masońskiej, uwiarygadniają ich wymowę”. Lecz nie wszystkie instytucje są gotowe do podjęcia współpracy. Odmawia jej np. Muzeum Narodowe w Finlandii.

III Kolejną zasadą, wyznawaną przez Toma C. Bergrotha, to prezentowanie wyłącznie oryginalnych przedmiotów i dokumentów. Kopie, reprodukcje,

Kielich (tzw. szkło reńskie), ok. 1760 r. Fot. SFO Museum

Pieczęć (kość słoniowa, herb grawerowany w masie perłowej), 1806 r. Własność loży „Święta Elżbieta” w Kantonie. Fot. SFO Museum

omówienia mogą tylko — jego zdaniem — podtrzymywać różne podejrzenia, których nie brakuje wokół wolnomularstwa. „Muszę przyznać, że czasem niełatwo mi było przekonać urzędników naszych łóż, że powinniśmy pokazać publicznie niektóre teksty” — podkreśla kustosz Muzeum w Sztokholmie.

Najważniejsze daty z historii szwedzkiego wolnomularstwa

- 1735 — pierwsze posiedzenie wolnomularskie w Sztokholmie
- 1737 — loża hr. Axela Wrede Sparre
- 1753 — inicjacja króla Adolfa Fryderyka (1710—71), Wielkiego Mistrza i patrona szwedzkich wolnomularzy
- 1760 — Wielka Loża Szwecji (Svenska Stora Landt Logen)
- 1770 — uznanie w Anglii Wielkiej Loży Szwecji
- 1780 — IX Prowincja Wolnomularstwa (IX Frimurare Provins). Najwyższy Wielki Mistrz Karol XIII (król Szwecji od 1809), ukształtowanie jednolitego, dziesięciostopniowego systemu szwedzkiego — przyjętego we wszystkich krajach nordyckich, częściowo w Niemczech
- 1937 — przekształcenie IX Prowincji Wolnomularskiej w Zakon Szwedzkich Wolnomularzy (Svenska Frimurare Orden).

Piotr Cegielski (Sztokholm)

Przypisy

¹ por. *Bååtska Palatset. Svenska Frimurare Ordens Stamhus*, Åbo 1989.

² *Gold und Himmelblau. I guld och himmelsblåt. Die Freimaurerei, zeitloses Ideal. Frimureri, ett ideal i tiden*, Turku/Åbo 1993.